

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кафедра східної і слов'янської філології

Курсова робота

з арабської філології на тему:

**Абсолютні й часткові синоніми в арабській
літературній мові**

Студента II курсу, групи Ар 17-21

факультету східної і слов'янської філології

денної форми здобуття освіти

Освітньої програми:

Арабська мова і література та переклад, друга
східна мова, західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови та літератури
(переклад включно), перша-арабська

Полевого Віталія Олександровича

Науковий керівник: Бастун

Микола Володимирович

Національна шкала

Кількість балів

Оцінка ЄКТС

Київ-2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИНОНІМІВ ТА ЇХ СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ	6
1.1. Питання синонімів в сучасній літературній мові	6
1.2. Класифікації синонімів	10
1.3. Стилiстичні прийоми, що базуються на застосуванні синонімії	15
Висновки до розділу I	16
РОЗДІЛ 2. ВЖИВАННЯ СИНОНІМІВ В АРАБСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ	18
2.1 Актуальні проблеми розвитку арабської лексикології.....	18
2.2 Особливості лексичної синонімії арабської мови.....	29
2.2.1 Абсолютні синоніми	29
2.2.2 Часткові синоніми	32
Висновки до розділу II.....	33
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37

ВСТУП

Актуальність роботи. З часом Арабська мова змінювалась під впливом політичних та економічних і соціальних впливів і набула вигляду сучасної арабської мови відповідаючи нашому часу.

Знаючи цей вплив, ми впевнено можемо дослідити зміни які відбулись з часом і створили сучасну арабську мову.

Словниковий склад кожної мови становлять ще й неологізми як новітня лексика. Неологізми, виникаючи як спосіб придбання нових смислів і форм вже існуючих слів, можуть проявляти себе під впливом інших мов і як нові, запозичені слова. Природно, що в цей час в мові дотримуються певні закономірності. Саме тому актуальність проблеми неологізмів визначається і правильним орієнтуванням новизни, що виходить з ряду внутрішньомовних і зовнішніх мовних факторів. Таким чином, розгляд новітніх процесів, що відбуваються в арабській мові як за рахунок внутрішнього запасу слова, тобто утворення нового значення вже існуючого слова на основі абсолютно нової форми, так і за рахунок появи з інших мов термінів запозичень, інтернаціональних слів, показує, що є необхідність упорядкування знань, визначення їх відповідності певним граматичним правилам.

За останні роки глобальні процеси, що відбуваються в масових комунікаційних мережах, у пресі, на основі такого права людини, як свобода слова, надають певний вплив і на арабську мову. З іншого боку, розвиток технологій, наукових сфер також сприяє виникненню нових слів і словосполучень. Формуються нові слова і вирази, існуючі слова піддаються змінам у рамках нових словосполучень, слова можуть також повернути своє колишнє значення. Особливо цей процес прискорився у XXI столітті. Ростуть єдність і взаємозалежність світових структур, ускладнюються міжнародні відносини. Наприклад, відомий вплив соціальних структур на процес реалізації «арабської весни», що призвів до зміни геополітичної картини світу. Все це сприяло суттєвим змінам у житті арабів, насамперед у суспільно-політичному житті. Ці зміни вплинули на мовні процеси, причому як прямо, так і побічно.

Природно, що це проявляється в різних сферах життя мови по-різному. При цьому словниковий запас мови постійно оновлюється, збагачується і змінюється.

Арабська вважається найскладнішою мовою після китайської. По-перше, великою складністю відрізняється письмо, яке не схоже ні на латиницю, ні на кирилицю і яке пишеться справа наліво, а також не передбачає використання голосних. По-друге, досить непростою та своєрідною є й сама структура мови, зокрема морфологія і граматики. Складність полягає також в тому, що для арабської мови характерна велика кількість синонімів та багатозначних слів.

Одним з найважливіших проявів системних відносин у мові та мисленні є явище лексичної синонімії. Оскільки синонімія є однією із мовних універсалій, вона представлена і в лексико-семантичній системі арабської мови, однак має свою специфіку.

Існує чимало арабських мовознавчих праць, які б висвітлювали питання лексичної синонімії, поряд з тим спостерігаємо практичну відсутність аналогічних вітчизняних досліджень.

Отже, синонімія як лексико-семантичне явище арабської літературної мови з найдавніших часів була предметом дослідження арабського мовознавства. Більшість арабських учених визначають синоніми як слова різні за звучанням, але однакові за значенням. Українську, та й інші мови не здивуєш великою кількістю синонімічних рядів, але таке багатство демонструють в переважній своїй кількості дієслова та прикметники. Щодо іменників, то їхня синонімія є досить бідною у порівнянні з арабською.

Метою роботи є дослідження абсолютних й часткових синонімів в арабській літературній мові.

Відповідно до мети роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Розглянути питання синонімів в сучасній літературній мові.
2. Проаналізувати класифікацію синонімів.
3. Окреслити стилістичні прийоми, що базуються на застосуванні синонімії.

4. З'ясувати актуальні проблеми розвитку арабської лексикології.

5. Дослідити особливості лексичної синонімії арабської мови.

Об'єкт дослідження – синоніми в арабській літературній мові та їх стилістичні функції.

Предмет дослідження – словниковий склад арабської мови.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів основної частини, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИНОНІМІВ ТА ЇХ СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ

1.1. Питання синонімів в сучасній літературній мові

Синоніми – це категоріально ідентичні словникові одиниці, що збігаються за обсягом в одному або декількох словникових значеннях. Коли в лексикології говорять про синоніми, мають на увазі і порівнюють словникові значення слів. Одні й ті ж предмети набувають два найменування в силу випадковості (при цьому одне з них поступово виходить з ужитку) або в силу логічної необхідності: кожне зі слів по-різному характеризує предмет. Різниця між синонімами як словами з ідентичним предметним значенням може йти по декількох лініях.

Синоніми можуть:

- 1) збігатися не у всіх словникових значеннях (якщо слово багатозначне);
- 2) збігатися не у всіх комбінаторних значеннях (тобто відрізнятися сполучуваністю);
- 3) відрізнятися щодо компонентного складу значень (тобто мати різне дефініруюче, емоційне та асоціативне значення);
- 4) розрізнятися за місцем поширення, часу використання і за сферою вживання.

Центральним питанням теорії синонімії є визначення поняття синоніма.

Погляди лінгвістів на його вирішення відрізняються залежно від того, якому критерію вони надають перевагу. Аналіз критеріїв синонімічності знаходимо в роботах Н.М. Бобух, О.Ю. Дубенко, А.П. Коваль, О.С. Переломова. Основними критеріями синонімічності вважають: тотожність значень, або смислову тотожність, наявність однакового чи близького предметно-логічного змісту, часткову взаємозамінність синонімів, спільність дистрибуції та сполучуваності.

Відповідно до вказаних критеріїв існує два підходи щодо визначення синонімів – чисто семантичний та операційно-семантичний. Для чисто семантичного підходу актуальною є вказівка на наявність інтегрального

компонента в структурі лексичного значення синонімів, для операційно-семантичного – на повну взаємозамінність у будь-якому контексті або часткову взаємозамінність у певних контекстах.

Проаналізувавши досить велику кількість визначень синонімів, Р.В. Писик стверджує, що, не зважаючи на суттєві відмінності, спільною для всіх них є вказівка на семантичну близькість або тотожність. Тобто в більшості випадків синонімію розглядають як семантико-сміслову явище.

З огляду на це, ми поділяємо властиву більшості дослідникам точку зору на синонімію як на семантичне явище і приймаємо за вихідне визначення синонімів як лексичних одиниць, які виражають одне поняття. Ми погоджуємося з думкою, що тотожними або близькими за значенням належить вважати тільки ті слова, котрі вживають для позначення одного й того ж поняття і розрізняють між собою або відтінками значення в межах цього поняття, або експресивним, емоційним забарвленням, чи вживанням у певних стилістичних умовах, у певних сполученнях із тими або іншими словами. Це визначення дозволяє зосередити увагу на власне семантичному, сигніфікативному аспекті лексичного значення синонімів. Інші критерії: співвіднесеність із денотатом, повна або часткова взаємозамінність, тотожність сполучуваності в межах однієї формули дистрибуції, спільність структурних ознак синонімів, функціональна спільність – є суттєвими для дослідження синонімії, але ми розглядаємо них як додаткові.

Усі відмінності між синонімами А.П. Коваль зводить до чотирьох типів:

- 1) чисто семантичні відмінності;
- 2) оцінні відмінності;
- 3) відмінності в семантичних асоціаціях;

4) відмінності в логічних акцентах. Саме семантичні відмінності є найскладнішими та найцікавішими. Поняття, яке є змістовим, сигніфікативним ядром лексичного значення, реалізованим у системі мови парадигматичними і синтагматичними зв'язками слів, об'єднує слова-синоніми, виділяє спільне в їхніх значеннях, оскільки воно єдине для всього синонімічного ряду. Однак це

поняття по-різному фіксується в різних словах. Синоніми поглиблюють його, акцентуючи ту чи іншу його ознаку. Єдине поняття визначає спільну семантичну основу синонімічного ряду, тотожну частину синонімів. Але не всі ознаки поняття однаковою мірою відображені в значенні того чи іншого синоніма.

У зв'язку з цим необхідно зазначити, що тотожність основних змістових компонентів не означає повної семантичної рівнозначності синонімів. Комунікативна цінність синонімів полягає не в повній тотожності їх значень, а в семантичній диференціації. Еквівалентність синонімів завжди часткова.

Сам факт вибору того чи іншого синоніма обумовлений такою фундаментальною системоутворюючою властивістю елементів мови, як властивість неоднорідності. Самостійні мовні знаки, еквівалентні на концептуальному рівні, хоча б у мінімальній мірі відрізняються або за змістом, або за експресивно-стилістичним вживанням, пов'язаним, як правило, із семантичною диференціацією.

Визначення синонімів на понятійній основі дає можливість розглядати синонімічні відношення з урахуванням двохаспектної характеристики семантики слова:

1) семасіологічної, яка полягає в дослідженні інтралінгвістичної семантичної значущості слів та 2) ономасіологічної, що аналізує відношення слова до реального світу, до предметно-понятійного ряду.

Хоча основним напрямом у вивченні синонімів є їхня семасіологічна інтерпретація, існує думка, що синонімія – це категорія переважно ономасіологічна, оскільки вивчення синонімів відбувається в напрямку від понятійного, змістово-семантичного зв'язку, від значення до форм вираження.

Лексикологічний та лексикографічний досвід вивчення синонімів підтверджує правильність ономасіологічного підходу до їх дослідження, оскільки при тезаурусній класифікації лексики синонімічні відношення є базою логічної структури семантичного поля. Ономасіологічний підхід полягає у вивченні семантики слова як номінативної одиниці та знакового утворення.

Основною характерною особливістю процесу знакоутворення є те, що він поєднується з відображальною діяльністю людини, з узагальненням та відбором необхідного та суттєвого, з утворенням понять.

Отже, мова є засобом матеріалізації думки. У цьому відношенні визначення синонімів на понятійній основі узгоджують із сигніфікативним аспектом номінації. Однак пізнання не починається з думок, а зі спостережень та дій над предметною дійсністю. Виділення денотату як реального предмета або предмета, про який думають, закріплюється в абстрактному вигляді у сигніфікаті мовного знака.

Тобто позначення предмета словом завжди опосередковують поняттям про нього. Завдяки єдиній сигніфікативній природі мовного знака, його однозначній відповідності денотату слово залишається тотожним самому собі в будь-яких контекстуальних оточеннях, має здатність функціонувати в мовленні як представник певного предмета у свідомості. Первинна номінація, власне семіологічне означування - це мовні та психічні явища, результатом яких є значимі мовні одиниці. У прямих значеннях номінативних знаків задаються функції, зовнішня форма, спосіб використання предмета; агент, об'єкт, середовище та інші реальні характеристики дій, процесів об'єктивної дійсності, суб'єктивних властивостей та станів людини, які позначають.

Отже, ономасіологічна інтерпретація синонімів полягає у встановленні того, що заховано за відтінками значення лексичних одиниць – членів синонімічного ряду, точніше, яку саме частину отриманих у процесі діяльності знань про об'єктивну дійсність ми фіксуємо в їхніх найменуваннях, який концепт іменуємо певним синонімом, наявність яких ознак в онтології об'єкта є обов'язковою для того, щоб він був включений у певний синонімічний ряд. Синоніми є таким явищем номінації, котре починається із повної тотожності семантики слів, що називають одне і те ж, проходить різні ступені градації семантичної близькості до вираження такого ступеня відмінності в лексичних значеннях, коли виникає питання, чи є близькі за смислом слова синонімами, чи ні. Погоджуючись із необхідністю комплексного дослідження синонімії,

науковці не можуть дійти згоди відносно черговості семасіологічного та ономасіологічного етапів аналізу. Номінативно-репрезентативна цінність синонімів визначає їх відношення в межах синонімічного ряду, семантичне розгортання синонімічних лексем у синтагматичних, валентних зв'язках, обмеження сполучуваності.

1.2. Класифікації синонімів

Синоніми, вказуючи на одне і те ж поняття і маючи однакове лексичне значення, розрізняються своєю експресивною забарвленістю, закріпленістю за певним стилем, ступенем вживаності. Для повного розуміння питання синонімії необхідно розглянути існуючі класифікації синонімів.

Багато дослідників не обмежуються визначенням критеріїв для виділення синонімів, а дають свою класифікацію останніх.

Так, А.П. Грищенко виділяє синоніми *по денотату і по сигніфікату*. Синоніми по денотату виражають два різних поняття про один предмет, а синоніми по сигніфікату, навпаки, виражають одне й те ж поняття, але називають два різних предмета. При цьому А.П. Грищенко зауважує, що в чистому вигляді як перший, так і другий типи зустрічаються рідко, набагато частіше два слова позначають один предмет і одне поняття, розрізняючись лише у його "відтінках".

Розрізняють *повні і неповні синоніми*. Повні або абсолютні синоніми – це слова однакові за значенням і стилістичним забарвленням. Вони є взаємозамінними. Таких слів у мові небагато, зазвичай одне із них витісняється з вжитку і зникає. Деякі дослідники-лінгвісти, вважають, що таких синонімів у мові не існує. Зокрема І.Р. Гальперін зазначає: «Для того, щоб переконатися в існуванні інколи ледве помітних відмінностей між синонімами, достатньо навести наступний приклад. Візьмемо синонімічний ряд sky – welkin – heaven. Ці синоніми диференціювалися. Welkin стало поетичним архаїзмом, heaven отримало відтінок релігійно-термінологічний і sky – поняття фізичного

уявлення неба... Тонкі відтінки значення інколи майже не піддаються опису. Наприклад: naïve і simple, bizarre і strange, а також menu та bill-of-fare надзвичайно близькі за значенням, проте кожен з них має свій, ледве помітний відтінок значення, який реалізується в контексті».

Неповні синоніми називають також частковими або парасемічними. Вони не зовсім тотожні за значенням і мають розбіжності у сфері денотативу або конотативу. Вони можуть різнитися відтінками значень, емоційно-експресивним забарвленням, стилістичними функціями. Відповідно серед них виділяють:

а) поняттєві або ідеографічні (від idea «поняття» і graphe «пишу») синоніми, які різняться відтінками значення, способами відображення дійсності.

б) стилістичні (емоційно-експресивні), які різняться емоційним забарвленням та сферою застосування.

в) семантико-стилістичні синоніми одночасно різняться і відтінками значень, і стилістичним забарвленням.

До стилістичних належать також синоніми з наявністю чи відсутністю діалектного забарвлення .

Цікаве явище в синонімії представляють парні синоніми. По відношенню одне до одного вони можуть бути як ідеографічними, так і стилістичними. Вони зазвичай об'єднані сполучником і служать цілям підсилення, наростання. Зазвичай вони алітеровані, один з них представляє собою архаїзм

Залежно від характеру синонімічних зв'язків (постійних чи тимчасових) синоніми поділяють на *загальномовні та okazіональні*. Перші – це окремі слова або фразеологічні одиниці, які вживають у прямому або переносному значенні, якщо останнє закріпилось за словом і фіксується словником.

Okazіональні синоніми існують тільки в умовах певного контексту.

Найбільше мовних синонімів є в лексиці та синтаксисі. Вони виділяються на основі парадигматичних відношень, які об'єднують той чи інший синонімічний ряд. Кожне слово, як правило, входить в одну або декілька

парадигм, члени якої пов'язані відношеннями лексичного або лексико-стилістичного характеру. Кожна з таких парадигм створюється на основі різниці в денотативному значенні слів.

На основі наявності або відсутності додаткового значення всі слова умовно поділяють на 3 групи:

- стилістично нейтральні, які не володіють додатковими значеннями і не закріплені за певною сферою вживання
- зниженого стилістичного тону;
- високого стилістичного тону, які окрім денотативного значення несуть ще додаткову інформацію і закріплені за певними мовними сферами.

Група синонімів, об'єднана спільним значенням становить синонімічний ряд. У ньому наявна домінанта – стилістично нейтральне слово, що найповніше відображає семантику лексем цього ряду. У синонімічні відношення слово вступає не в цілому, а окремими значеннями, тому багатозначне слово може одночасно належати до декількох синонімічних рядів.

Вибір конкретного слова з синонімічного ряду обумовлений метою висловлювання, стилем, а також застосуванням конкретної функції синоніма.

Комунікативні функції синонімів:

1. Функція заміни. Коли слово повторюється в тексті кілька разів в невеликому фрагменті висловлювання, мова стає перевантаженою, монотонною та стилістично бідною. Контекстуальна синонімія дозволяє уникнути цього. Замість імені персонажа можна вживати особові займенники, вказівки на професію, соціальний статус.

2. Функція уточнення. Щоб описати предмет більш детально, виразно та повно мовець використовує ланцюжок синонімічних слів.

3. Функція підсилення. Ланцюжок синонімів – потужний засіб вираження людських почуттів та емоцій.

Залежно від компоненту, який диференціює значення поняттєвих синонімів, їх поділяють на такі підгрупи:

1) синоніми, в значенні яких підкреслено і виділено ту чи іншу сторону або ознаку явища, позначеного словом;

2) синоніми, що виявляють ступінь або міру ознаки, якості чи стану;

3) синоніми, які вказують на різний характер дії;

4) синоніми, відтінки значення яких тісно пов'язані з характером лексичної сполучуваності.

Стилістичні синоніми протиставляють вживанням у тому чи іншому функціональному стилі. Стилістична характеристика слова часто переплітається з його емоційним забарвленням, що визначає належність слова до того чи іншого функціонального стилю.

Названі групи тісно пов'язані між собою, оскільки синоніми можуть одночасно відрізнятися відтінками значення, емоційним забарвленням і стилістичною характеристикою. Тому виділяють третю групу – синоніми семантико-стилістичні.

Окрім перерахованих груп, існують так звані абсолютні синоніми. Вони не мають відмінностей у семантиці, тобто є словами з тотожним значенням. Питання про синонімічність таких слів вирішують у лінгвістичній літературі неоднозначно, залежно від того, які слова називають синонімами – близькі чи тотожні за значенням. Науковці, котрі визначають синоніми як слова, близькі за значенням, вважають абсолютний збіг значень синонімічних слів нетиповим для розвитку мови.

Протилежний підхід до явища абсолютної рівнозначності слів полягає в тому, що тільки такі слова потрібно вважати синонімами. Слова з близькими значеннями відносять до квазисинонімів.

За специфікою функціонування слова в мові та мовленні виділяють три основні групи *слів-синонімів*:

1) слова, що є синонімами в мові і мовленні;

2) слова, які є синонімами тільки в мові;

3) слова, що виступають синонімами тільки в мовленні. Згідно з цією класифікацією, синоніми поділяють на парадигматико-синтагматичні, парадигматичні та синтагматичні.

За парадигматичними зв'язками в межах синонімічних рядів останніх поділяють на *гомогенні та гетерогенні*. Гомогенність синонімів виявляється в їхній стабільній моносемності та монофункціональності, близькій стилістичній маркованості, тісній спаяності експресивної чи емоційної оцінки із сигніфікатом. Гетерогенні ряди об'єднують компоненти з різнотипними лексичними значеннями. Для цих рядів характерна взаємодія синонімів із сигніфікативним та сигніфікативно-денотативним значеннями. Тому вони відрізняються номінативною цінністю, синтаксичною залежністю, синтагматичною обумовленістю, характером вираження експресивної оцінки.

Н.М. Бобух ділить синоніми в залежності від розпізнавальних ознак на:

- 1) емоційно нетотожні;
- 2) асоціативно нетотожні;
- 3) дефініційно нетотожні.

Емоційно нетотожні синоніми виражають різне емоційно-оціночне ставлення в одних і тих самих предметів і, як правило, належать до різних стилів мовлення.

Асоціативно нетотожні синоніми, як правило, розрізняються сферою вживання і є різностильовими синонімами. Вони є семантично похідними від різних коренів і співвідносять один і той самий предмет з різними класами предметів.

Дефініційно нетотожні синоніми - синоніми, з яких один висловлює побутове, а інший - науково відпрацьоване поняття про той самий предмет.

Ще один критерій – територіальна поширеність тих чи інших синонімів. В цьому аспекті можна говорити про *загальнопоширені та територіально-діалектні синоніми*.

Отже, різні підходи до класифікації синонімів та вивчення існуючих типів синонімів дають нам повніше уявлення про синонімію як одне із мовних явищ.

Поділ синонімів на групи є певною мірою умовним і використовують його переважно з практичною метою для аналізу відмінностей між членами синонімічних рядів.

1.3. Стилістичні прийоми, що базуються на застосуванні синонімії

В контексті вдосконалення стилістичного наповнення тексту застосовуються фігури поєднання – сукупність стилістичних прийомів, або стилістично значущих способів поєднання в синтагматичній послідовності лексем одного рівня, в тому числі і виражальних засобів, в межах одиниці іншого, більш високого рівня. Серед них виокремлюються фігури тотожності, протиставлення та нерівності. До фігур тотожності належать такі стилістичні прийоми як порівняння, використання синоніма-замінника та синоніма-уточнювача. На два останні стилістичні прийоми ми звернемо увагу.

Синоніми-замінники – це слова, які використовуються для найменування уже згаданих предметів, явищ, дії і доповнюють характеристику даного предмета в якому-небудь новому аспекті.

При первинному згадуванні предмета автор вибирає назву із сукупності певних мовних засобів. При повторній номінації заданість денотата дозволяє йому без викривлення змісту висловлювання змінити його найменування.

Для таких синонімів характерне контекстуальне зближення слів в емоційно-оцінному плані. Тому їх можна розглядати лише в певному контексті, в певній ситуації. Ціллю вживання варіативних найменувань є прагнення уникнути монотонності повтору, досягти більшої яскравості, виразності, образності висловлювання. Стилістичним відмінностям в наведених прикладах слідує також і смислові відмінності.

Сутність вживання синоніма-уточнювача полягає в застосуванні двох або більше синонімів (зазвичай в контактному положенні) для вираження одного й того ж або схожого значення. Синоніми-уточнювачі використовуються з метою

найбільш повно охарактеризувати предмет, так як кожен синонім виражає якийсь додатковий відтінок значення.

Синоніми з дуже близьким по змісту значенням відрізняються стилістичним забарвленням і смисловими відтінками. Об'єднання таких синонімів в одному синтагматичному ряду уточнює основний зміст висловлювання і підсилює його емоційність.

Використання синонімів-уточнювачів в різних функціональних стилях неоднакове. В публіцистиці та художній мові вони застосовуються доволі широко, і їх функціональне навантаження доволі значне, оскільки вони використовуються для передання нюансів змісту.

Із синонімами тісно пов'язане використання евфемізмів (грец. *euphemismos* – пом'якшений вираз) – слів, які використовуються замість табуйованих лексем. Ними можуть бути лексеми, які вказують на зовнішні ознаки, характер, місце перебування тієї реалії, яка позначена табуйованим словом.

В текстах може одночасно використовуватись і евфемізм, і його табуйована форма. Це дозволяє підкреслити контраст певних явищ чи подій, зробити висловлювання більш насиченим, стилістично забарвленим.

Висновки до розділу I

Синоніми виникають в мові через різноманітність поглядів на один і той же предмет. Вони хоча й подібні за змістом, але мають певні розбіжності в конотативному або деконотативному значенні. Дослідники не дійшли спільної думки щодо класифікації синонімів. Її розглядають, враховуючи різні аспекти: відтінок значення, синтаксичну роль, контекст. Синоніми поділяють на повні та неповні, що визначається наявністю розбіжностей у значенні, а також мовні і контекстуальні. В межах цих класифікацій існують інші, що ґрунтуються на семантичних та стилістичних відтінках значень.

Багатство мови спричинює появу багатьох синонімічних рядів. Одна лексема може бути одночасно приналежною до різних рядів синонімів, тому вибір найбільш точного слова – ознака майстерності автора. Вживання лексеми залежить від контексту та комунікативної мети.

Синоніми широко використовуються у стилістиці як засіб увиразнення та урізноманітнення тексту. На їх застосуванні ґрунтуються стилістичні фігури поєднання, такі як використання синонімів-замінників та синонімів-уточнювачів. Евфемізми, як одна з функцій синонімії, надають ефект контрасту, протиставлення.

Синонімія є не лише ознакою багатства мови, але й потужним стилістичним інструментом, що служить для більш чіткого та образного зображення дійсності.

Необхідність подальшого комплексного дослідження синонімії як семантичного явища є незаперечною у зв'язку з важливою роллю загальної теорії синонімії у формуванні сучасної парадигми лінгвістичних знань.

РОЗДІЛ 2. ВЖИВАННЯ СИНОНІМІВ В АРАБСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

2.1 Актуальні проблеми розвитку арабської лексикології

У сучасному арабському світі ми спостерігаємо велику пропастину між класичною арабською мовою, яку зберігає традиційна школа, і усною формою, якою користується арабське населення. Літературно-книжкова мова та усна мова не знаходяться у живій взаємодії, не об'єднуються в одну систему, що ускладнює їх вивчення.

Перш ніж розглядати основні питання арабської лексикології, варто звернути увагу на роль, яку виконує традиційна школа в сучасному арабському мовознавстві. Поглянемо на критику, яка виникла щодо цієї школи у другій половині ХХ століття, коли молодим арабським експертам було надано можливість навчатися в європейських країнах. Після повернення на батьківщину вони зрозуміли, що навчання в традиційній арабській школі не відповідає науковим критеріям та методології, за якою вони навчалися за кордоном. Критика переважно стосувалася наступних питань.

1. Традиційна арабська школа не визнає великого розриву між літературно-книжною мовою і живою розмовною мовою, що створює подвійні стандарти і ускладнює створення словників, які б повністю відображали поточне вживання слів. Представники традиційної школи ігнорують живу розмовну мову та відкидають факт, що взаємодія між народами, економічні й політичні зміни, соціально-політичні турбулентності та еволюція суспільства не минули безслідно для лексики літературно-книжної мови. Вони розглядають лексичний арсенал літературно-книжної мови як статичний і неісторичний, оснований на мові Корану, яка на їхню думку об'єднує простір і час в одне ціле.

2. У своїх початкових творах основоположники арабської граматики досліджували діалекти різних регіонів стародавнього Аравійського півострова. Вони фіксували мову бедуїнів, нехтуючи їх віковими, культурними та соціальними відмінностями. Це призвело до зайвого накопичення синонімів, незгоди у фонетичних формах та суперечностей у граматичних нормах.

3. Арабська граматики, яка базується на мові поезії, зводила на задній план мову прози, і це було ігноруванням з боку арабської традиційної школи народних мас. Ця позиція передавалася від покоління до покоління, незважаючи на те, що представники традиційної школи не мали підстав твердити, що люди епохи раннього ісламу не могли говорити чистою арабською мовою. Основною причиною ігнорування живої мови була його несумісність з тими канонами, які вони самі встановили. Сібавейхі (або Сібаваіхі) (سيبويه) (р.н.760—р.с.797), засновник арабської граматики, багато разів зазначав це у своїй відомій книзі.

4. Традиційна арабська школа завжди відображала минулі століття. Представники цієї школи не описували мову так, як вона звучала в реальності, а лише передавали те, що вони чули про неї. Їх орієнтація на норми вживання слів лише віддяляла їх від сучасної мовної ситуації.

5. Одним з основних рис арабської спадщини є надмірна насиченість банальними відступами, які часто перетворюються на розповіді та небилиці. Ці відступи створюють хаос і відводять учених від поставлених цілей, ускладнюючи вирішення завдань. Арабські вчені розуміють, що традиційна школа була занадто захоплена роз'ясненням окремих питань, що заважало створенню загальної схеми мовного аналізу.

Представники традиційної школи, які сильно впливали богослов'ям і сприймали реальність через призму ідеологічної системи, відкидали критику такого характеру. Вони звинувачували всіх, хто сміли висловити критичну думку, у зраді та віровідступництві, і стверджували, що їхня головна мета полягає в пізнанні таємниць Священного Корану, мова якого, на їхню думку, не може бути проаналізована з позицій сучасної науки.

Несправедливим, однак, було б вважати, що традиційна школа дійсно обмежувалася рамками пізнання мовної системи Корану, так як основоположники арабської граматики змішали мовну спадщину шести століть: двох століть доісламського періоду і чотирьох століть епохи ісламу. Вони об'єднали мову доісламської поезії з регіональними діалектами

неписьменних бедуїнів, вказуючи на нетрадиційність їх застосування (والغريب الشاذ). Вони захопилися описом тих діалектів, які ігнорувалися при читанні Священного Корану. Вони визначали критерії правильності читання Корану, доводячи, що його невідповідність складеними ними канонами веде до спотворення істини. Хоча природніше було б визнати читання самого Корану основою для систематизації арабської мови.

Отже, ми бачимо, як злилися в традиційній арабській граматиці різні епохи, як змішалися в ній різні стилістичні рівні і регіональні діалекти. Представники традиційної школи ігнорували особливості мови епохи, в яку був створений Коран – його мова збереглася тільки завдяки традиційним читанням. Основоположники традиційної арабської школи відкинули і мову, на якій говорили. Поезія для них була авторитетом сивої давнини і виконувала функцію достовірного знання.

Необхідно відзначити, що сила традиційної школи криється не в таланті великого мислителя і основоположника арабської граматики Сібавей-хи (سيبويه). Вона черпає свою міць з тих джерел, які констатували, що помилки при читанні Священного Корану були рушійною силою в систематизації арабської граматики. Однак придбання такого масштабу ідеологічного мотивування паралізувало розвиток граматики і стало непереборною перешкодою для її переорганізацію в ту систему, яка відповідала б стандартам сучасної науки.

Безсумнівно, словниковий фонд арабської мови являє собою результат тривалого розвитку. На початку ХХ століття німецький сходознавець Карл Волерс висуває теорію двомовності староарабської мови, хоча цей феномен був притаманний і іншим мовам. Згідно запропонованої теорії діалекти Аравійського півострова за своїми фонетичними особливостями ділилися на західні і східні:

фонетичні особливості
західного діалекту

фонетичні особливості
східного діалекту

حُسْن
عُنُق
قِيَهُم

حُسْن
عُنُق
قِيَهُم

Як вказує Писик Р.В. «Можливо, зазначені відмінності могли бути пов'язані з акцентуванням. В східному діалекті акцент припадав на передостанній звук у слові. Західний діалект, який охоплює регіон Хіджаз, відрізнявся відсутністю фонемі (ء), яка була присутня у східному діалекті. Це стає очевидним при порівнянні вимови слів, таких як (بئر) і (بير). Західний діалект також мав свої синтаксичні особливості, зокрема, стабільність форми двоїстого числа. Це добре відображається у вірші з Священного Корану (طه آية) (ان. هذان...سورة), який здивував арабських вчених, оскільки форма двоїстого числа після (ان) залишилась незмінною, що суперечить нормам класичної граматики».

Показовим прикладом відмінностей діалектів також є слово (ذو), яке називається (ذو الطائية). Воно не згадується в Корані, але часто зустрічається в доісламській поезії. Необхідно відзначити, що мова Корану близька до східного діалекту, і коли було запропоновано використовувати фонему (ء) при читанні Корану, це викликало бурхливий протест з боку перших читців.

Представники традиційної арабської школи вважають, що араби доісламського періоду та доби раннього ісламу говорили на чистій арабській мові, але народи, що прийняли іслам (الموالي), були причиною спотворення мови і сприяли напливу чужих їй елементів «закордонщини» (العجمة). Арабський вчений Ібн Улькутайба не визнає змін в арабській мові явищем прогресу. Він вважає їх наслідком падіння культури мови і відкидає все нове. Заслуга вченого полягає в тому, що він залишив нам порівняльний аналіз семантики архаїзмів і неологізмів періоду раннього ісламу (до 3 століття хіджри).

Слід зауважити, що мовні зміни, про які багато говорили арабські вчені, сягають глибокої давнини, тобто до доісламської епохи. З розширенням кордонів Арабського халіфату обмежити стрімке поповнення арабської мови неологізмами було фактично неможливо. Особливу роль у лексичному

збагаченні арабської мови зіграла перська мова, з якої були запозичені назви ліків, металів і рослин (....فستق/إلخ/بنفسج/بادنجان/نرجس). У перших перекладах з грецької мови в області медицини, риторики і філософії терміни переносилися в арабську мову у вигляді кальок, так як у арабів не було власних відповідних їм лексичних одиниць.

Ідея створення арабської граматики викликала необхідність складання словників, метою яких було збереження лексичного матеріалу, що сходить до стародавніх діалектів бедуїнів. Перший словник «Альайн» (العين) , складений Халілем бен Ахмед (175 хдж.), базувався на доісламській поезії і мові Корану.

З плином часу бедуїни, яких вважали джерелом чистої мови, потрапили під вплив міської цивілізації, їх мова стала помітно змінюватися. Ібн Ульгенній (392 хдж.), автор книги «Альхасаіс», неодноразово рекомендував своїм учням ретельно перевіряти інформацію, отриману від мешканців пустелі. Починаючи з четвертого століття хіджри авторитет бедуїнів помітно знижується, їх образ став асоціюватися з образом невігласів, грабіжників і шахраїв. Однак до цього часу граматика арабської мови вже склалася як система, і жителі пустелі нічого нового дати не могли. Мовний фонд, який зараз називається класичним, остаточно сформувався, закріпився і продовжував існувати паралельно живій розмовній мові.

Як розповідає Селігей П.О. про це: «У період раннього ісламу жителі Аравійського півострова добре розуміли один одного, незважаючи на відмінності регіональних діалектів, але в сучасному арабському світі ми бачимо зовсім іншу картину: мешканці арабських країн насилу розуміють один одного, якщо вони говорять на місцевих мовах. Проте для сучасної розмовної мови населення арабських країн можна виявити деякі загальні риси, які відрізняють її від класичної мови. Звук (ء), який був відсутній у західних регіонах стародавнього Аравійського півострова, зник з сучасної мови, і класичне слово (رأس) вимовляється як зараз (راس). На зміну (ث) прийшли (س/ت), а стара фонема вживається тільки жителями віддалених пустель. Така ж доля спіткала букву (ظ), що перейшла в ((ض)), у зв'язку з чим слово (ظهر) стало вимовлятися

як (ضهر). Сучасна розмовна мова ігнорує коротку голосну після подовженою, наприклад, класичне слово (كاتبَة) вимовляється як (كاتبَة).»

Також, можна згадати наукову роботу Чабаненко Л.В. «Фонологічні зміни в сучасній арабській мові також вплинули на морфологічні аспекти, наприклад, fatha замінюється на kesri в дієслівній морфемі теперішнього часу. Це вживання характерне для діалектів західної Аравії в доісламські часи, що свідчить про те, що сучасна арабська є певною мірою спадкоємицею цих діалектів. У сучасній арабській мові форма прикметника (فَعَال) використовується замість класичної форми (فُعَال) наприклад: (كَبَار) замість (كِبَار). Подвійні та жіночі форми множини також зникли.

Сталися помітні синтаксичні та семантичні зміни. Наочним прикладом може послужити порівняння класичного варіанту речення і тієї форми, яку воно набуло у сучасній єгипетській розмовній мові:

єгипетська розмовна мова

класичний варіант

ما بتجبها لناش

لا تحضرها لنا

Змінилася семантика дієслів, що можна простежити на прикладі наведених нижче лексем:

Сучасний варіант

Класичний варіант

شاف

رأى

جاب

أحضر

راح

ذهب

سوَّى

نظم

На зміну питальному слову (أَيّ) прийшли (إيه) в Єгипті, (ايش) в Сирії, (إيش) в Марокко. З'явилася морфема, що позначає тривалість дії в теперішньому часі, і замість класичної морфемі майбутнього часу (سوف/س) використовуються такі морфемі:

теперішній тривалий час

майбутній час

يَعْم	رَاح
بِ	حَ
كَ	عُ
دَ	رَاح
بِ	عَ

Місцезнаходження питального слова в єгипетській розмовній мові суперечить канонам класичної граматики, так як воно не ставиться на початку речення або ж зовсім відсутнє:

قلت قلت ده للمعلم؟ ايه للمعلم؟

В сучасних словосполученнях розмовної мови (التركيب الاضافية) замість кясри використовується лексема (بتاع), що позначає приналежність:

класичний варіант	Єгипет	Сирія	Судан
«(مكتب حق الوزير) (مكتب تبع الوزير) (مكتب بتاع الوزير) (مكتب الوزير)»			

Однак головною рисою, що об'єднує мови сучасного арабського світу, є відсутність огласовок в кінці слів (نهايات كلمة ملين)

З давніх часів мова вважалася твором. Першим ученим, що висунув на противагу цьому положення про те, що мова не твір, а діяльність, був Гумбольдт . У першій половині ХХ століття більшість науковців прийняло теорію Соссюра про сутність мови. За його визначенням, мова – це система знаків, що виражає ідеї, яка існує у свідомості людей. Мова ж є реалізацією цієї системи у процесі спілкування. Згідно Шмідту, мова повинна розглядатися у взаємозв'язку з дійсністю; згідно Мартине, існування мови обумовлюється його комунікативною функцією.

Відомо, що граматична система і лексика визначають структуру мови, але лексикологія як наука вивчає склад лексичної системи мови в сучасному його стані. Лексикологічний аналіз базується на вивченні сучасних значень слів, а також їх походження та вживання. Лексика ж сучасної арабської мови у сфері функціонування розпадається на літературно-книжну і розмовну, що

розвивалися протягом тривалого часу паралельно один одному і незалежно один від одного.

Як зазначає Писик Р.В. «У питанні морфемного визначення визначається як історичний принцип, так і стилістичний принцип. Наявність образно-стилістичних принципів є важливою стороною сучасної арабської мови, в якій велику роль відіграє народна лексика. Кожний стиль, будь то письмовий чи усний, має свою власну систему словника. Це змушує нас відповідно класифікувати лексеми: одні належать до книжного стилю (حمل/ترك/رأى/ذهب), інші – до розмовного (شال/ساب/شاف/راح). Проте такий поділ призводить до розшарування мовного матеріалу».

У лексикології основною ознакою слова як лінгвістичної одиниці є сталість його звучання і значення. Величезні диспропорції між арабською розмовною і традиційно-книжною мовами, між сучасним поняттям слова і його розумінням на інших стадіях розвитку мови створюють непереборні труднощі при визначенні одиниць лексичного складу.

У лексиці арабської мови чимало запозичених слів, навіть якщо вони за складовими їх морфемами не відрізняються від споконвічно арабських. Немає на землі такої мови, яка б була вільною від іншомовних впливів. Суспільний характер мови як явища та історичні факти, які визначають розвиток суспільства, тягнуть за собою запозичення однією мовою елементів іншої. Процес освоєння запозичених слів збагачував арабську мову, роблячи його більш виразним. Взяті ззовні підкорялося правилам граматичної і семантичної системи мови. Давні запозичення настільки міцно увійшли в плоть і кров арабської мови, що стали частиною її основного лексичного фонду. Недавні ж запозичення досі зберігають чужі арабській мові фонетичні та морфологічні властивості, наприклад, такі лексеми, як (شوكلاتة/باندا/كيك/شاي).

Визначення джерела запозичення – одне з нелегких завдань. Необхідно спочатку встановити етимологічний склад слова, час його виникнення в мові. Проте однозначно відповісти на питання, чи є слово споконвічним для конкретної мови, практично неможливо, тому що в давні часи жили різні

народи з різними культурами, які збагачували свою мову за рахунок взаємодії з іншими народами, а уявлення про мови цих народів у нас відсутні.

Слід зауважити, що запозичена лексика вкрай рідко стає предметом уваги арабських дослідників. Представники традиційної школи виступають в даному випадку в ролі пуристів. Вони відкидають навіть інтернаціональні наукові терміни, але часто, не знаходячи слів для вираження сучасних понять, вдаються до семантичного калькування, хоча це теж є свого роду запозиченням.

Відомо, що в словниковому складі мови можна виділити активну і пасивну частини. До активного словникового складу відноситься повсякденна лексика, що вживається носіями в процесі комунікації. Все, що рідко вживається або перестало бути необхідним у сфері спілкування, відноситься до пасивного словникового запасу мови.

Враховуючи цей розподіл, лексикологи та лексикографи зазвичай зосереджуються на дослідженні активної лексики, яка відображає сучасну мову та її функціонування. Однак, вивчення пасивного словникового запасу також може мати свою цінність в контексті історичного розвитку мови та літературного дослідження.

Питання про включення старовинних слів при аналізі лексики арабської мови є предметом обговорення і залежить від підходу та цілей дослідження. Наведені аргументи щодо збереження старовинних слів у спектрі вивчення арабської лексики, таких як використання їх у молитвах і при читанні Корану, мають свою вагу в релігійному та культурному контексті.

Однак, при науковому дослідженні сучасної арабської лексики може бути корисним зосередитися на активному словниковому запасі, який використовується в сучасному мовленні та текстах. Це допоможе краще зрозуміти та описати сучасну мову, яка використовується в повсякденному спілкуванні, мас-медіа, наукових і літературних текстах.

Розгляд старовинних слів також може бути корисним з історичного аспекту, де вони відображають етапи розвитку мови і культурного спадщини.

Вивчення їх в контексті стародавніх текстів і літературних творів може допомогти розуміти семантику та еволюцію слів з плином часу.

Отже, включення старовинних слів у дослідження лексики арабської мови залежить від конкретних цілей та методології дослідника. Розгляд їх може мати як релігійну, культурну чи історичну значимість, але важливо також зосередитися на сучасному активному словниковому запасі, який використовується в сучасному мовленні.

Справді, науково обробленого словника, який би повністю охоплював лексику сучасної арабської мови, може бракувати. Існують словники, які намагаються описати сучасний лексичний матеріал, але їх покриття може бути неповним або необ'єктивним. Однак, зростає усвідомлення необхідності такого словника, який би був науково обґрунтованим і відображав багатогранність сучасної арабської мови. Можливо, у майбутньому будуть зроблені спроби створення такого словника, який задовольнятиме потреби в науково обробленій сучасній арабській лексиці.

Бажано, щоб майбутній словник базувався на матеріалі живої мови, оскільки саме функціонування мовних одиниць вважається важливим. Боротьба з некоректним вживанням, яке суспільство вже прийняло, є марною. Представники традиційної школи ігнорують фактори, пов'язані з людиною, яка завжди залишається неповторною особистістю зі своїми унікальними думками, почуттями і прагненнями. Слова у мові не функціонують як загальні і безіменні одиниці, вони наповнені унікальним змістом, обумовленим ситуацією мовлення та особистістю говорника.

Лексикологи повинні усвідомлювати, що лексика не є простою геометричною структурою і що на всіх рівнях мови відбувається взаємодія систематичних і антисистемних, структурних і антиструктурних тенденцій. Традиційні школи не відтворюють мову, якою вона є в сучасному арабському суспільстві, а намагаються показати, як нею слід розмовляти. Вони намагаються контролювати мову і делегітимізувати авторитет тих, хто представляє духовну культуру народу та інтелігенції.

Арабський світ повинен самостійно подолати мовну кризу і нарешті розпочати створення сучасного словника з повним описом поточного слововживання. Проблема створення таких словників залишається нерозв'язаною, хоча потреба в них є величезною.

Словники, які в даний час існують, можуть бути корисними при вивченні мови арабських класиків, але вони не містять уживаних слів сучасної живої мови. Вони не враховують індивідуальних новоутворень, які зустрічаються у творах сучасних письменників, та мало представлені наукові терміни. Також вони недостатньо відображають фразеологію. У сфері арабської лексикографії ще не сформувалися принципи детальної класифікації фразеологізмів через наявність подвійних стандартів, і дослідження їх семантики є недостатніми. Таким чином, арабська лексикографічна практика, яка характеризується науковою необґрунтованістю та безсистемністю, уповільнює подальший розвиток арабської лексикології.

Варто зазначити, що класичні арабські словники були складені в рамках раннього Середньовіччя і мають синхронний характер. Однак їх не можна вважати історичними, оскільки вони не відображають подальших змін у мовній системі в цілому. Цікаво зазначити, що Ахмед Мухтар Омар високо оцінює роботу комісії арабської мови при Академії Наук, яка займалася підготовкою і виданням сучасного тлумачного словника (الوسيط المعجم). Проте, героїзм учасників цього проекту полягає, на відміну від очікуваного, не в тому, що вони зібрали архаїзми та неологізми Середньовіччя, але в тому, що вони рівноправно розглядали їх у контексті сучасної мови.

Проблема ігнорування живої сучасної мови є однією з основних проблем арабського мовознавства. Для вивчення книжно-літературної мови за сучасними стандартами лексикології важливо проводити дослідження в галузі діалектології та стилістики. Особливу увагу слід звернути на виділення стійкого словникового фонду, який визначає загальнонародний характер мови, тобто внутрішнє ядро лексики. Абаєв наголошує, що ідеологічна семантика

може змінюватися, але життєві засоби мовного вираження, які переходять з епохи в епоху, залишаються стійкими.

Відсутність відповідності між сучасним світоглядом і світоглядом далекого минулого може призвести до спотворення сенсу історії слів. Існує ризик модернізації слів, коли сучасний світогляд та окремі категорії мислення неправильно переносяться на давнину.

Чи можна назвати сучасну мову, наприклад єгипетську або сирійську, діалектом? Історичний розвиток народів і їхньої культури призвів до того, що в кожного з них сформувалася власна національна мова, відмінна від мови їхніх предків, яку вони спільно використовували. Тому сучасні єгипетська та сирійська мови вже не можна просто називати діалектами, оскільки вони стали окремими мовами з власною лексикою, граматиною та особливостями вимови.

Зрозуміло, що всі ці зауваження не зменшують цінності арабської спадщини, але ігнорування живої мови призводить до значних труднощів у семантичному тлумаченні схожих та структурно близьких слів. Основна небезпека полягає у визначенні значень слів на основі їхнього функціонування у сучасному контексті, враховуючи їх розуміння у далекому минулому. Крім того, якщо ми розглядаємо мову як систему, то важливо визнати системність лексики, оскільки складно уявити систему, в якій деякі частини є системними, а інші - несистемними.

2.2 Особливості лексичної синонімії арабської мови

2.2.1 Абсолютні синоніми

Характерна особливість арабської синонімії - велика кількість синонімів з тотожними значеннями, які можна назвати абсолютними або, точніше, повними синонімами. Абсолютні синоніми - це різні найменування, «з яких одне повторює інше, нічого до нього не додаючи, нічого не відтіняючи». Це семантично гранично ідентичні слова, що не мають об'єктивних стилістичних відмінностей, які в повному розумінні слова є еквівалентами, рівнозначними словами. Прикладом подібних слів-синонімів є такі часто вживані імена, як عام - سنة «рік», ورن.-. «світло» і т. д.

Таким чином, синонімія – це лексичний засіб мовної виразності. Велика кількість синонімів вважається свідченням багатства і гнучкості мови. Арабські філологи і письменники розцінюють велику кількість синонімів в літературній мові (на противагу діалектам, де синонімія рідкісна) як позитивне явище, як одне з переважних якостей, що ставлять арабську мову вище інших мов. Літературна мова буває нерідко перевантажена синонімами. У різних жанрах арабської писемної мови особливу роль відіграє здвоєння слів-синонімів. На думку стародавнього філолога, «один із синонімів може виявитися ясніше іншого і бути поясненням іншого, незрозумілого». У той же час наголошується, що в поезії два різних імені в одному значенні ставляться поруч для посилення і підтвердження. Сучасна арабська проза різних жанрів (крім, може бути, чисто інформаційних матеріалів), не кажучи вже про поезію, широко успадкувала здвоєне вживання синонімів. Наприклад: «تطوير الإنتاج وتطويره» («تتمية الإنتاج» «розвиток виробництва» (букв. «розвиток виробництва та його розвиток»), «استغلال الآخرين» («експлуатація інших») і т.д.

Очевидно, синоніми в подібних випадках використовуються в стилістичних цілях для забезпечення ритму мови, що особливо характерно для відпрацьованих стилів високої публіцистики, художньої прози і поезії, щоб забезпечити більшу виразність тексту.

Досвідчені лексикологи та лексикографи, які старанно реєстрували арабську лексику, склали вражаючі списки слів синонімів із тотожними значеннями. Такий перелік дійсно вражає.

Ось, наприклад, «найбагатші» на синоніми іменники:

- أنثى ، لُثْدُ أَنْثَى ، أسد [asad] – «лев». Існує близько 1500 синонімів цього слова: العَيِّي جَائِئُهُ ، العَاب هَلِكُ ، الشُّدْقِي وَاسِعُ ، أَثَعْتُ ، أَجَنَّهُ ، أَحْسُ ، أُسَاهَةُ اتي ، الأَشْتَالُ أَنْثَى ، الحَارِثُ أَنْثَى فِرَاس ، أَقْدَمُ ، أَلَيْسَ ، أَشْدَخُ ، أَشْهَةُ ، أَصْنَحُ ، أَصْهَةُ ، أَصَيِّدُ ، أَضْطُّ ، أَذْلَنُ ، أَزْدُ ، أُسَاهَةُ ، أُسْحَرُ ، أَسْدُ ، أَشْجَعُ ، أَفْضَحُ ،

- سلسال سلسل ، ماء [maa] – «вода» має близько 240 синонімів цього слова: ، زلال الشراب ، أجاج ، شرية ، شروب ، فرات ،

النص، حاسة، الواء يثع أو تَع ، الحسد ، أو الجاسس : 200 синонімів [айнун] عين – –
الوراقة، وأشرافهن وساداتهن التلذ أهل خِيَار ، شيء كل هي الفيس والرؤية،

ادهي ، ادم يُّ ت ، هخلق ' رجل 'سأى ا . : 100 більше [аннаас] – «люди» – الناس -

Насамперед це спричинено тим, що новіші слова переплітаються із старими, які при цьому не мають між собою певних зв'язків, однак позначають практично ідентичні предмети і явища.

Деякі з цих синонімів походять від назв, що позначали колись ознаки або якості того чи іншого предмета або явища, назв речей за походженням, їх переності й метафоричні найменування. Вживання назви ознаки предмета змість самого предмета було характерним прийомом в арабській поезії як у провідному жанрі літературної середньовічної творчості.

Поступово назва ознаки могла стати назвою самого предмета і врешті-решт утратити свою образну структуру.

В історичному плані в арабській мові ряди рівнозначних слів безперервно розширювалися, відбувалася своєрідна семантична асиміляція в процесі взаємодії діалектних лексичних компонентів самої арабської мови.

Арабський філолог Іззуддин ат-Танухі нарікає, що така велика кількість назв в арабській мові для позначення того ж самого предмета спричиняє незручності навіть для самих мовних носіїв: «Початківець губиться в цьому різноманітті і не знає, котре зі слів вжити».

Єгипетський лінгвіст Ібрагім Аніс відзначає в одній зі своїх праць, що непомірна кількість синонімів змушує задуматися про негайне примусове позбавлення від деяких із них.

Втім, більшість арабських письменників і філологів вважають таку велику кількість синонімів доказом багатства і гнучкості мови. Вони розглядають розгалужену систему синонімів (на противагу діалектам, де синонімія є рідкісною) як позитивне явище, як одну із переваг, що підносять арабську мову на вищий рівень. Адже, на думку одного древнього філолога, «один із синонімів може виявитися зрозумілішим, ніж інший, і бути пояснення

іншого, незрозумілого». Водночас можна відмітити, що в поезії дві різних назви ставляться поруч для підсилення та підтвердження одне одного.

У сучасній арабській літературній мові синоніми використовуються зі стилістичною метою для забезпечення ритму мовлення, що є особливо характерним для певних жанрів «високої» публіцистики, художньої прози та поезії для забезпечення більшої виразності тексту.

2.2.2 Часткові синоніми

Старі лексикологи і лексикографи, ретельно реєстрували арабську лексику, складали найдовші списки слів-синонімів з тотожними, як вони стверджували, значеннями і з гордістю приводили вражаючі цифри з області арабської синоніміки. Так, у багатьох творах згадується, що для слова *أسد* «лев» існує 350-500 синонімів, *ماء* «вода» – 170, *جَمَلٌ* «верблюд» – 100, *عَسَلٌ* «мед» - 80 і т. д. У більшій своїй частині перераховуються в таких списках синоніми включають назви, що позначають якості або ознаки того чи іншого предмета або явища, назви речей за походженням, їх переносні і метафоричні найменування і т.п. Позначення ознак предмета замість прямої його назви було характерним прийомом в арабській поезії як провідному жанрі літературної середньовічної творчості. Поступово назва ознаки предмета могла стати назвою самого предмета і, врешті-решт, втратити свою образну структуру.

В історичному плані в арабській мові ряди рівнозначних слів безперервно розширилися, відбувалася своєрідна семантична асиміляція в ході взаємодії діалектних лексичних компонентів самої арабської мови. Середньовічні мовознавці вважали, що один племінний діалект не може включати двох різних слів з тотожним значенням і якщо в мові існують два різних слова з одним значенням, то це означає, що кожне з них належить іншому прислівнику. Таким чином, багато синонімічних рядів, що дійшли до наших днів, створені за рахунок лексики різних давньоаравійських діалектів, взаємопроникнення такої лексики і злиття її в єдиному літературному словнику. До числа споконвічних

синонімів відносяться також численні слова з транспозицією корінних, що об'єднуються тотожністю значення, як *جَبَبَ* - *جَبَبَ* «тягнути», *كَمَتَ* - *كَمَتَ* «стримувати (гнів)» і т.д. Транспозиція кореневих пояснюється, в основному, відмінністю древніх арабських говірок.

Існують, протягом тривалого періоду часу і ряди синонімів, з яких один є споконвічним або давно асимільованим словом, а інший – запозиченням. Згадані два фактори призвели до того, що багато рослин, тварин, птахів, риб, мінерали та інші, мають по два, три або чотири найменування.

Помітне місце в поповненні арабського словника синонімами займають семантичні зміни в історії мови, внаслідок чого слова, далекі в своїх значеннях один від одного, стають синонімами для вже існуючих. Наприклад, до слова «مُعْجَمٌ» «словник» додається рівнозначне слово «قَامُوسٌ» т. д.

Арабський філолог Іззуддін ат-Танухи нарікає, що достаток в арабській літературній мові імен для позначення одного слова вводить в збентеження навіть носіїв мови: «Початківець втрачається перед цим і не знає, яке з них взяти і віддати перевагу у вживанні». Єгипетський лінгвіст Ібрагім Аніс в одній зі своїх робіт зазначає, що скупчення синонімів змушує думати про примусове позбавлення від деяких з них.

Отже, синоніми - це слова, що позначають одне і те ж явище об'єктивної дійсності. Саме ця однакова номінативна функція дозволяє групувати синоніми в незамкнуті синонімічні ряди, різні в кількісному відношенні. У будь – якому з об'єднань синонімів виділяється основне слово - домінанта, що визначає характер всього синонімічного ряду. Як домінанти завжди виступає слово, що представляє собою стилістично нейтральну лексичну одиницю, що є простим найменуванням без будь-якого оціночного моменту по відношенню до того, що називається.

Висновки до розділу II

Однією з центральних проблем у галузі арабського мовознавства є недооцінка живої сучасної мови. Для досягнення комплексного розуміння лексикології, необхідно поєднувати вивчення книжно-літературної мови з дослідженням діалектів та стилістики. Особливу увагу слід звернути на визначення сталого словникового фонду, який відображає загальнопоширену характеристику мови, або так зване внутрішнє ядро лексики.

Аксіологічна діада "праця, робота - відсутність роботи, неробство, лінь, відпочинок" відображає соціальний рівень цінностей. Різниця у способі вираження цих концептів може бути пояснена теоцентричною спрямованістю арабської мовної свідомості. У ній використовуються метафори кольорів та символи багатства, такі як "золота ложка", "товста кишеня", "королівське життя". З іншого боку, бідність та відсутність багатства порівнюються з "чистим підносом". Українська фразеологія, з свого боку, використовує образні порівняння для передачі значення кількості грошей або їх відсутності.

Як я вже вище зазначував: Характерна особливість арабської синонімії - велика кількість синонімів з тотожними значеннями, які можна назвати абсолютними або, точніше, повними синонімами. Абсолютні синоніми - це різні найменування, з яких одне повторює інше, нічого до нього не додаючи, нічого не відтіняючи. Це семантично гранично ідентичні слова, що не мають об'єктивних стилістичних відмінностей, які в повному розумінні слова є еквівалентами, рівнозначними словами. Прикладом подібних слів-синонімів є такі часто вживані імена, як عام – سَنَةٌ «рік», نور «світло» і т. д.

Досвідчені лексикологи та лексикографи, які старанно реєстрували арабську лексику, склали вражаючі списки слів синонімів із тотожними значеннями. Такий перелік дійсно вражає.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, можемо зробити наступні висновки:

Синоніми виникають в мові через різноманітність поглядів на один і той же предмет. Вони хоча й подібні за змістом, але мають певні розбіжності в конотативному або деконотативному значенні. Дослідники не дійшли спільної думки щодо класифікації синонімів. Її розглядають, враховуючи різні аспекти: відтінок значення, синтаксичну роль, контекст. Синоніми поділяють на повні та неповні, що визначається наявністю розбіжностей у значенні, а також мовні і контекстуальні. В межах цих класифікацій існують інші, що ґрунтуються на семантичних та стилістичних відтінках значень.

Багатство мови спричинює появу багатьох синонімічних рядів. Одна лексема може бути одночасно приналежною до різних рядів синонімів, тому вибір найбільш точного слова – ознака майстерності автора. Вживання лексеми залежить від контексту та комунікативної мети.

Синоніми широко використовуються у стилістиці як засіб увиразнення та урізноманітнення тексту. На їх застосуванні ґрунтуються стилістичні фігури поєднання, такі як використання синонімів-замінників та синонімів-уточнювачів. Евфемізми, як одна з функцій синонімії, надають ефект контрасту, протиставлення.

Синонімія є не лише ознакою багатства мови, але й потужним стилістичним інструментом, що служить для більш чіткого та образного зображення дійсності.

Необхідність подальшого комплексного дослідження синонімії як семантичного явища є незаперечною у зв'язку з важливою роллю загальної теорії синонімії у формуванні сучасної парадигми лінгвістичних знань.

Проблема ігнорування живої сучасної мови – одна з центральних проблем арабського мовознавства. Вивчення книжно-літературної мови за сучасними стандартами лексикології має йти паралельно діалектологічним і стилістичним дослідженнями. Важливо виділити в лексиці стійкий словниковий фонд, що визначає загальнонародний характер мови, – внутрішнє ядро лексики.

Цінності / антицінності розглядаються на різних рівнях: на фізіологічному, матеріальному, соціальному, духовному, моральному, інтелектуальному, емоційному та ін.

Соціальний рівень цінностей може бути представлений аксіологічною діадою «праця, робота – відсутність роботи, неробство, лінь, відпочинок».

Відмінності в представленості розглянутих концептів пояснюється теоцентричною спрямованістю арабської мовної свідомості. Використовуються метафора кольору, символи багатства: золота ложка, товста кишеня, королівське життя. З іншого боку, бідність, відсутність багатства порівнюється з чистим підносом. В українській фразеології концепт представлений образно, коли порівнянням передається значення кількості грошей або їх відсутність.

Особливістю арабської синоніми є велика кількість синонімів, які можна назвати абсолютними або повними синонімами. Абсолютні синоніми - це різні слова, які повторюють одне одного без будь-яких додаткових або відтінених відтінків. Вони семантично тотожні, не мають об'єктивних стилістичних відмінностей, які роблять їх рівнозначними та рівнозначними. Наприклад, є такі синоніми, як "розмовляти" تَخَاطَبَ, تَكَلَّمَ, تَحَدَّثَ.

Досвідчені лексикологи та лексикографи, які старанно реєстрували арабську лексику, склали вражаючі списки слів синонімів із тотожними значеннями. Такий перелік дійсно вражає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобух Н.М. Антоніми та фразеологізми з семантичними протилежними компонентами. Мовознавство. 1992. № 4. С.62-67.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с
3. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов: Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2005. 224 с.
4. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К.: КМ Academia, 2000. 218 с.
5. Єрмоленко С.Я., Єрмоленко В.І. Бізнес-Словник: Економіка. Фінанси. Банки. Інвестиції. Кредити. Англо-укр. К.: Школа, 2002. 720 с
6. Єфімов Л.П., Ясінецька О.А. Стилiстика англiйської мови i дискурсивний аналіз: Методичний посiбник. Вінниця: Нова книга, 2004. 240 с.
7. Жуковська В.В. Основи теорії та практики стилістики англійської мови: Навчальний посібник. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 240 с.
8. Коваль А.П. Синоніміка в термінології. Дослідження з лексикології й лексикографії. К.: Наук. думка, 1965.
9. Мамедов А.Дж. Арабский язык: [учебник]. Баку, 1998.
10. Оруджева Л.М. Словарь арабских лингвистических терминов. Баку, 2005. 130 с.
11. Переломова О.С. Авторська стилістика: навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДУ, 2014. 108 с.
12. Писик Р.В. Особливості лексичної антонімії арабської мови. URL: <https://oriental-world.org.ua/en/Archive/2013/1/13#:~:text=%E2%80%93%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%3A%20%D0%B2%20%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B1%D1%81>

%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B9,%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BD%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%82%D0%B0%20%D1%85%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.

13. Полюга Л.М. Словник антонімів. К., 1987. С.4

14. Поведа Т. Словотворні моделі лексичних новоутворень. Буковинський журнал. 2010. №2. С.212-216.

15. Полюга Л.М. Про антоніми та їх використання. Словник антонімів української мови / За ред. Л.С. Паламарчука. 2-е вид., доп. і випр. К.: Довіра, 2001. С. 5 – 22

16. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми. Мовознавство, 2007. №3. С.48-60.

17. Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. А.П. Грищенка. 3-тє вид., допов. К.: Вища школа, 2002. 439 с

18. Тараненко К. В. Прагматичний потенціал антонімії української мови: монографія. Дніпро: УМСФ, 2017. 152 с

19. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. К.: Українська енциклопедія, 2000. 752 с

20. Чабаненко Л.В. Антонімія в арабській мові. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/abc6ddb8-a652-405c-8262-23c468269c3f/content>

21. Greimas A.J. *Sémantique structurale: Recherche de méthode*. Paris: Librairie Larousse, 1966. 262 p.

22. Leisi E. *Der Wortinhalt. Seine Struktur im Deutschen und Englischen*. Heidelberg: Quelle und Meyer, 1953. 119 S

23. Muhammad Adil, M.A., LL.B., Ph.D. Introduction to Qur'an. 2nd edition, 1990. 140 p.

24. Muhammad Iqbal Siddiqui. Ninety-nine names of Allah. 2nd edition, 1991. 178 p.

25. Tamim al-Barghouti. Antonyms in Arabic are a strange phenomenon [Електронний ресурс] // The Daily Star. 2004. July 13. URL: <http://arabicgems.wordpress.com/2006/04/21/antonyms-in-arabic-are-a-strange-phenomenon/>

26. 2003 = Versteegh K. The Arabic Language. N. Y.: Columbia Univ. Press, 1997. 288 p.

27. و التضداد. هلال رفيف [Електронний ресурс] (2006 الخميس /4/ ثقافة) الوحدة- أنواعه URL: http://wehda.alwehda.gov.sy/_archive.asp?FileName=34558250120080708142453